

Башманівська І. М. Компетентнісний підхід до критеріїв оцінювання навчальних досягнень молодших школярів у процесі вивчення іноземної мови. – Методичний пошук: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури. – Житомир: Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – Випуск дванадцятий. Частина I. – С. 131-137

Компетентнісний підхід до критеріїв оцінювання навчальних досягнень молодших школярів у процесі вивчення іноземної мови

В статті проаналізовано поняття компетентнісного підходу та визначено головну відмінність у системі оцінювання саме при компетентнісному підході. Здійснено порівняння понять компетентностей та компетенцій у педагогічному процесі. Подається інструментарій оцінювання знань учнів та зазначено основні інноваційні оцінні засоби в навчальному процесі.

Незважаючи на те, що основні ідеї компетентнісного підходу в певній мірі використовувалися в навчальному процесі, до теперішнього часу вони не розглядалися в якості цільових установок при розробці державних стандартів і освітніх програм. В силу особливостей соціально-економічного та суспільного розвитку на даному етапі вони знайшли відображення у проекті нового державного стандарту. При цьому в якості результатів освіти будуть розглядатись предметні, міжпредметні та особистісні результати учнів, які є основними компонентами ключових і предметних компетенцій учнів.

У педагогічному середовищі досить часто висловлюються думки, що «нічого принципово нового для вітчизняної освіти ідея компетентнісного підходу не додає», а компетенції - інша назва тих же самих знань і умінь. Так чи є необхідність введення нового поняття або цілком можна обійтись традиційними показниками результативності навчання? Т.М. Балихіна, вивчаючи дане питання, прийшла до висновку, що «знання, уміння і є основою для розвитку та формою для прояву компетенцій на різних етапах їх формування і в різних ситуаціях» [1].

При компетентнісно-орієнтованій освіті акцент робиться на практичну спрямованість навчання, підкреслюється роль досвіду, умінь застосовувати знання в різних ситуаціях. Слід зазначити, що даний підхід не є чимось принципово новим і спирається на кращі традиції педагогічної науки і практики. Він розширює, доповнює фундаментальну освіту. Вимоги, що пред'являються до результатів освоєння освітньої програми, більш відповідають умовам ринкової економіки, оскільки передбачають формування в учнів не тільки предметних знань, умінь і навичок (ЗУН), а й

ключових компетенцій, що сприяють соціальній адаптації та готовності до діяльності.

Від знань компетенції відрізняються тим, що існують у вигляді діяльності, а не тільки інформації про неї, а від умінь - тим, що можуть бути застосовані до вирішення різного роду завдань. Принципова відмінність між компетенціями та навичками полягає в тому, що «компетенції усвідомлені і не автоматизовані» [2], що дозволяє людині діяти не тільки у звичній для неї обстановці, але і в новій, нестандартній ситуації. Отже, компетенції більше відносяться до області вмінь, ніж до знань. Уміння розглядаються нами як компетенції в дії. Компетенції, в свою чергу, породжують вміння, дії. При організації контрольно-оціночних заходів слід враховувати, що компетенції завжди «зберігаються» у готовому до використання вигляді і проявляються лише в процесі діяльності, в момент їх застосування чи демонстрації.

Слід зазначити, що в педагогічному середовищі поняття «компетенція» і «компетентність» часто розглядаються як рівнозначні і одне поняття легко підміняється іншим. Це призводить до неправильного розуміння позначених дефініцій і необхідності визначення істотних ознак й області дії кожної з них. Під компетенціями ми розуміємо «сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, що задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів і необхідних для продуктивної діяльності по відношенню до них» [3].

Для компетенцій характерні наступні властивості, які визначають специфіку даних характеристик особистості:

- ситуативність (проявляються тільки за певних умов);
- діяльнісний характер (можна спостерігати тільки в діяльності);
- особистісно-орієнтована спрямованість (залежить від індивідуальних особливостей і потреб людини);
- різнорівневність (рівні компетенції - якість стану, що характеризуються мірою розвитку в особистості готовності діяти адекватно ситуації).

Велике значення в прояві компетенцій мають умови певної ситуації, які несуть емоційне, ідеологічне чи інше навантаження. Тому не слід спрощено підходити до розгляду компетенцій, звертаючи увагу тільки на інструментальну основу. У формуванні і оцінюванні компетенцій визначальна роль належить мотиваційній складовій, бо не проявлена компетенція є прихована можливість навчання.

Що ж включає у себе зміст компетенцій? Якщо говорити коротко - то все, що необхідно для вирішення конкретної

проблеми: знання, уміння, інтелектуальні здібності, наявність досвіду діяльності, особистісна готовність і мотивація до прояву компетенції. У змісті компетенцій ми виділяємо знаннєву, діяльнісну і мотиваційну складові, кожна з яких має свої показники увиразнення.

Під компетентністю ми розуміємо міру оволодіння компетенціями, що характеризує готовність учнів до життя та діяльності. У педагогічній літературі відсутній єдиний підхід у класифікації компетенцій учнів і гостро стоїть визначення показників освітньої програми в школі, відповідно новим вимогам державного стандарту. На основі аналізу узагальнених груп компетенцій учнів і з урахуванням специфіки змісту освіти А. В. Хуторський [11] пропонує розглядати трирівневу ієрархію компетенцій школярів:

- ключові компетенції, відносяться до загального змісту освіти;
- загальнопредметні, застосовні до певних освітніх галузей, мають інтегративний характер;
- предметні компетенції - окремий випадок по відношенню до попередніх видів, тому що формуються в рамках окремих навчальних дисциплін.

Компетенції є ключовими, якщо оволодіння ними дозволяє вирішувати різні проблеми, що виникають у повсякденному житті чи навчальної діяльності. Вони носять універсальний і міждисциплінарний характер і визначають рівень розвитку навчання. Даний вид компетенцій конкретизується і розвивається в процесі освоєння навчальних дисциплін для кожного ступеня навчання. Найчастіше ключові компетенції проявляються в контексті предмета і є основою для формування і розвитку предметних компетенцій. У свою чергу, освоєння змісту того, чи іншого навчального предмета направлено на розвиток ключових компетенцій учнів, сприяють професійному самовизначенню особистості і вибору напрямку подальшого навчання [6].

Одна з головних відмінностей компетентнісного підходу - зміни в системі оцінювання результатів навчання. Знання та вміння виступають не самі по собі, а як показники компетенцій учня, причому значимість їх неоднакова. Припустимо, що учень вивчив теорію, але не вміє застосовувати отримані знання при вирішенні конкретних завдань, що є свідченням його некомпетентності. Однак можливі й інші варіанти: учень не знає способів вирішення поставленої перед ним проблеми, тому що не вивчив теорію. При цьому у нього сформовані ключові компетенції, що дозволило йому здійснити самостійний пошук знань, застосувати їх до даної ситуації і вирішити задачу. Отже, оцінювати сформованість компетенцій ми будемо за кінцевим

результатом (зумів - не зумів виконати завдання) [7].

У традиційному навчанні контроль результатів навчання здійснює вчитель. При компетентнісному підході дану задачу можуть виконувати представники педагогічного та учнівського колективів, сам учень. Здатність до самооцінки - це необхідна умова і ознака компетентності в даній області.

Специфічні особливості компетенцій призвели до необхідності зміни самої технології контролю результатів освіти, що призвело до використання автентичних форм оцінювання. У цьому випадку традиційні оцінювальні засоби доповнюються системою інноваційних засобів.

Питання розробки критеріїв і показників сформованості компетенцій є найбільш складним, але в той же час важливим для практичного вирішення. Індикаторами сформованості мовленнєвих компетенцій виступатимуть міцність знань, їх функціональність, готовність вирішувати виникаючі навчальні або життєві проблеми в різних ситуаціях, позитивна мотивація до саморозвитку [4].

Основною умовою при виборі засобів вимірювання та оцінювання компетенцій учнів є можливість за їх допомогою здійснювати багатовимірні вимірювання, проводити комплексне оцінювання, визначати інтегровані якості особистості.

Інструментарієм вимірювання та оцінювання компетенцій, крім традиційних методів контролю, є: портфоліо, контекстні завдання, педагогічні тести, проекти, кейс- вимірювачі.

До контекстних відносять завдання, які зустрічаються в тій чи іншій реальній ситуації. Їх контекст забезпечують умови для застосування та розвитку знань при вирішенні проблем, здатних виникати в реальному житті. Досвід дослідження показує, що при розробці контрольних завдань слід дотримуватися таких принципів:

- завдання має особистісну значимість для учня, оскільки розглядає проблеми, які можуть виникати у повсякденному житті або пов'язані з майбутньою професійною діяльністю;
- ситуація, описана в завданні, повинна забезпечувати можливість комплексної перевірки рівня підготовленості учня;
- контекст завдання не повинен містити підказки, спрямованої на вирішення поставленої проблеми;
- завдання може мати кілька варіантів рішення, з яких хоча б одне не відповідає умовам заданої ситуації.

До інноваційних оцінних засобів відносяться кейс-вимірювачі, які отримують все більше поширення в навчальному процесі.

Кейс (від англ. випадок - випадок, обставина) - сукупність

матеріалів, що розглядають практичні проблеми, і які передбачають колективний або індивідуальний пошук їх вирішення [9]. Характерною рисою кейса є подання неоднозначною інформації з певної проблеми, яка може ґрунтуватися на фактах з реального життя. Кейс - це не просто правдивий опис подій, а єдиний інформаційний комплекс, що дозволяє зрозуміти ситуацію.

До вимог складання кейса належать такі:

- проблема, розглянута в кейсі, має бути актуальною;
- в запропонованому матеріалі не повинно міститися очевидного або однозначного рішення;
- зміст кейса відповідає поставленим освітнім завданням і тематиці курсу, в рамках якого він пропонується;
- у пропорованих матеріалах міститься достатня кількість інформації для аналізу проблеми та визначення шляхів її вирішення, при цьому важливо не перевантажувати зміст несуттєвими деталями;
- може бути представлена суперечлива інформація, що передбачає виникнення дискусії між школярами, необхідності аргументації своєї точки зору і відстоювання своєї позиції.

Одні, із запропонованих оцінних засобів, більшою мірою направлені на контроль навчальної складової компетенцій (тести), інші оцінюють діяльну сторону (кейс, контекстні завдання). Однак вони взаємопов'язані, оскільки контроль здійснюється комплексно, а самі компетенції є інтегрованими якостями.

Крім того, виникає необхідність застосування рейтингової системи обліку результатів, що дозволяє проводити оцінювання за допомогою всіх перерахованих форм. Оскільки при цьому результати оцінювання за допомогою різних вимірників відрізняються один від одного своїм рангом і значимістю, то при обчисленні рейтингу з дисципліни слід враховувати коефіцієнт кожного вимірювача. Найбільша частка, як правило, відводиться контрольним роботам та доатестаційному тестуванню з іноземної мови. Для того, щоб з їх допомогою можна було вимірювати і оцінювати не тільки знання, а й діяльну складову компетенцій, у зміст контрольних матеріалів включаються контекстні завдання або ситуаційні завдання [12].

Для того, щоб зробити висновок про освоєння освітньої програми, потрібно визначити мінімальну кількість балів, яку необхідно набрати для досягнення допустимого рівня сформованості компетенцій. У той же час необхідно визначити максимальну кількість балів, яку може отримати учень при виконанні як обов'язкових, так і додаткових видів робіт. Даний показник свідчатиме про сформованість компетенцій вищого

рівня.

Апробація запропонованого інструментарію оцінювання компетенцій в шкільній практиці показала, що в даний час учні демонструють слабку сформованість показників діяльнісної складової компетенцій, неготовність до застосування знань в комунікативно-орієнтованих ситуаціях, проте такі результати цілком прогнозовані, оскільки нові вимоги до результатів освоєння освітньої програми вимагають впровадження нових технологій викладання і розвитку учнів ще на початковому рівні навчання. Це завдання особливо актуальне в даний час у зв'язку з розробкою проекту нового державного стандарту, який найближчим часом стане сигналом до дій.

В статье проанализированы понятия компетентностного подхода и определены главные отличия в системе оценивания именно при компетентном подходе. Проведено сравнение понятий компетенций и компетентностей в педагогическом процессе. Подается инструментарий оценивания знаний учеников и указаны основные инновационные оценочные средства в учебном процессе.

In the article analyzes the concept of competence approach and identified the main difference in the system when it is evaluating competence approach. The comparison of the concepts of competence and expertise in the educational process. Served tool evaluation of students' knowledge and outlines the innovative evaluation tools in the classroom.

Використана література:

1. Балыхина Т. М. Структура и содержание российского филологического образования. Методологические проблемы обучения русскому языку. - М., 2000.- 256 с.

2. Береза В. Д. Комунікативна компетенція як основа формування національної свідомості особистості // Рідна школа. - 2006. - № 5. С. 13 - 16

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови.- К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. - С. 445.

4. Гузик М. Дванадцятибальна система: шляхи реалізації // Завуч.- 2002.- №20-21.- 118с.

5. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи.- К.: Початкова школа, 2002.- 127 с.

6. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Директор школи.- 2000.- № 39- 40.- 126 с.

7. Малик Г. Розвиток іншомовної компетентності як імператив інтернаціоналізації освіти. // Рідна школа. 2005. - № 2. С. 40 -43

8. Родигіна І. Компетенція чи компетентність: що ми формуємо у молодших школярів? // Початкове навчання. - 2007. - №9. С. 54 - 57

9. Семиченко Б., Заслуженюк В. Проблема педагогічного оцінювання // Рідна школа.- 2001.- № 7.- С. 3-9.

10. Сікорський П. До проблеми переходу на 12- бальну систему оцінювання. // Рідна школа. - 2001. - № 2. - С. 3 - 6.

11. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования // Народное образование.- 2003.- № 2.- С. 58-64.

12. Шишов С. Понятие компетенции в контексте качества образования. // Дайджест педагогічних ідей і технологій. Школа - парк. 2002. - №3. С. 20 - 21.